

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

УДК 338

JEL M 210

ВПЛИВ КРИЗИ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Дмитрієв І.А., докт. екон. наук, професор

Мельниченко О.О., аспірант

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. *В сучасних умовах господарювання, що характеризуються нестабільністю економічної і політичної ситуації в Україні, підприємствам все важче вести ефективне господарювання. Неприятливий стан зовнішнього середовища позначився на результатах діяльності підприємств, їх фінансовому стані, конкурентоспроможності та зумовив припинення діяльності багатьох з них. Тому на даному етапі розвитку української економіки доцільним є зосередження уваги керівництва на протистоянні кризовим явищам у світовій та вітчизняній економіці і недопущенні їх розповсюдження на підприємство. В статті розглянуто вплив кризи на розвиток підприємства та антикризові заходи на різних стадіях його життєвого циклу.*

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи та організаційно-економічні аспекти забезпечення стійкого функціонування та розвитку підприємства за допомогою розробки ефективних антикризових заходів. Метою роботи є розробка теоретичних основ щодо формування антикризових заходів відповідно до стадії життєвого циклу підприємства для забезпечення його стійкого функціонування або ефективного розвитку. В роботі використані методи аналізу, синтезу та теоретичного узагальнення.

Результати дослідження стосуються розробки антикризових заходів на різних стадіях життєвого циклу підприємства. При цьому пропонується виділяти такі його стадії, як розвиток, стабільне функціонування та згорання функціонування. На стадії розвитку антикризові заходи підприємства мають бути направлені на дослідження змін в економічній системі, що матимуть місце в результаті кризових явищ, та використання їх на користь підприємства. На стадії стабільного функціонування антикризові заходи повинні вплинути на зменшення впливу кризи на підприємство. На стадії згорання функціонування підприємству краще припинити фінансування антикризових заходів та перерозподілити вивільнені ресурси на пошук нових можливостей розвитку. Результати роботи можуть використовуватися підприємствами в антикризовому управлінні при формуванні напрямку антикризових заходів залежно від стадії життєвого циклу підприємства.

Ключові слова: *криза, антикризове управління, життєвий цикл підприємства, функціонування, розвиток.*

Постановка проблеми. Сучасні умови функціонування підприємств в Україні характеризуються нестабільністю бізнес-середовища, що обумовлено кризовими явищами в економіці держави й окремих її галузей, політичної ситуації та зовнішньоекономічної діяльності. Непомітними для суб'єктів підприємницької діяльності не залишилися й політична криза 2004 р., й наслідки світової фінансової кризи 2008 р. Сьогодні із-за невизначеності зовнішньополітичної ситуації, і як наслідок, можливості вступу України до міжнародних політичних й економічних союзів, знов виникає реальна загроза кризових явищ у вітчизняній економіці. Тому на даний момент актуальним є вивчення впливу кризи на діяльність підприємства і розробка необхідних заходів з його мінімізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження антикризового управління на підприємстві набуває все більшої актуальності. Цій проблемі присвятили свої праці такі вчені, як Л. І. Абалкін, А. С. Большаков, Б. Є. Бродський, І. С. Давидова, А. І. Євсейчев, О. П. Жарковська, В. В. Жариков,

І. А. Жариков, С. Є. Кован, В. В. Козик, Е. М. Коротков, Л. О. Лігоненко, Л. П. Мокрова, О. В. Назарова, С. В. Оборська, В. В. Пилипчик, П. А. Покритан, Р. А. Попов, А. Н. Ряхновська, Г. К. Таль, З. Є. Шершньова, В. В. Шпачук, Г. Б. Юн.

Дослідження вчених стосуються визначення сутності антикризового управління, ролі криз в розвитку соціально-економічних систем, аналізу передумов та ознак прояву кризових явищ на підприємстві, прогнозування і оцінки криз в процесі управління, розробки стратегії антикризового управління, процедур банкрутства, управління кризовими явищами відповідно до стадій життєвого циклу підприємства, реструктуризації та реорганізації підприємств, що опинилися в кризовому стані, антикризової інноваційної політики підприємства, правових засад антикризового управління.

Вивченням криз і їх впливу на економіку займалися такі вчені, як О. Б. Андрушко, А. А. Беляєв, Б. Є. Бродський, Н. С. Давидова, О. П. Жарковська, В. В. Касьянов, О. Ковалюк, В. В. Козик, Е. М. Коротков, Н. Ю. Круглова, Н. Л. Мар'єнков, А. М. Тавасиєв, В. В. Шпачук та інші [1 - 10].

Невирішені складові загальної проблеми. Дослідження вчених стосуються поняття кризи, її видів, причин і передумов її виникнення, проте недостатньо вивченим залишається питання впливу кризи на діяльність підприємства та особливостей антикризових заходів на різних стадіях життєвого циклу підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка теоретичних основ щодо формування антикризових заходів відповідно до стадії життєвого циклу підприємства для забезпечення його стійкого функціонування або ефективного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. К. Маркс вважав джерелом кризи у суспільстві економіку, що заснована на приватній власності, яка обумовлює виникнення суперечливих інтересів та їх зіткнення [11]. Таким чином, вчений виділяє головну передумову виникнення кризи - наявність декількох суб'єктів, інтереси кожного з яких суперечать інтересам інших. Аналогічної думки дотримується й Л. І. Абалкін, на думку якого криза - глибокий розлад, різкий злам, період загострення протиріч в процесі розвитку будь-якої сфери людської діяльності [12]. Таке визначення дозволяє відмітити негативні сторони кризи - порушення стабільності, зміну функціонування системи, що можуть негативно вплинути на діяльність підприємства. В. В. Козик та О. Б. Андрушко, розвиваючи таку точку зору, вважають, що криза на підприємстві - це загострення суперечностей у соціально-економічній системі організації, що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі та вимагає від неї якісно нових змін [1]. Проте, окрім ролі дезорганізатора функціонування системи криза грає роль й каталізатора її розвитку. О. О. Богданов відмічає, що криза - зміна організаційних форм комплексу (системи), перелом в ході її розвитку. Також вчений зазначає, що криза - порушення рівноваги і в той же час перехід до нової рівноваги [13]. Позитивну роль кризи для розвитку підприємства відмічають і інші вчені. А. А. Беляєв, Е. М. Коротков вважають, що криза - найважливіший елемент механізму саморегулювання соціально-економічних систем [2]. На думку Н. С. Давидової криза представляє собою можливість змінити структуру виробництва, темпи й рівень соціально-економічного розвитку, вийти на більш високий рівень економічної безпеки [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що з одного боку криза підриває стабільність функціонування підприємства, а з іншого боку - стимулює його розвиток. В результаті лише найбільш ефективно господарюючі суб'єкти з кризових явищ оточуючого середовища зможуть дістати користь для своєї дія-

льності і перейти на новий етап розвитку, а підприємства, що не прагнуть до змін у відповідності з поточними реаліями, змушені будуть припинити свою діяльність. Такі висновки свідчать про необхідність дослідження життєвого циклу підприємства при прагненні уникнути негативних наслідків кризисних явищ (рис. 1).

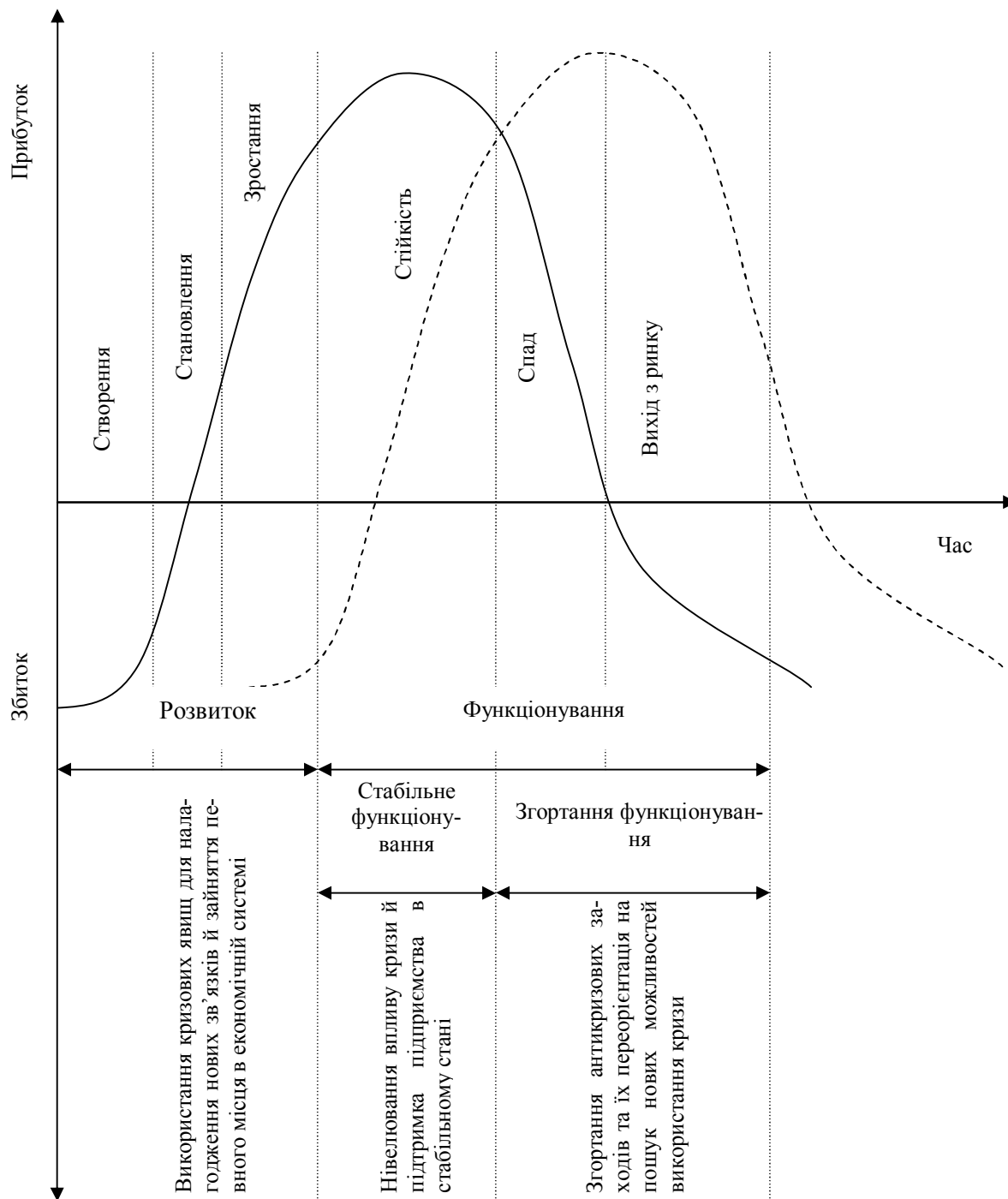

Рисунок 1 - Роль кризи й антикризових заходів на різних стадіях життєвого циклу підприємства
[розроблено автором]

При розгляді кризи на підприємстві та розробці антикризових заходів з урахуванням життєвого циклу підприємства нами пропонується його стан розглядати на стадіях розвитку, стабільного функціонування та згорання функціонування. На стадії розвитку підприємство повинно антикризові заходи спрямовувати на вивчення можливих наслідків кризи, змін економічної ситуації і взаємозв'язків між елементами економічної системи і з користю для себе використовувати ситуацію для зайняття місця на ринку і здійснення стрибку у своєму розвитку. Досягнувши стадії стабільного функціонування, підприємство має спрямувати зусилля на нівелювання впливу кризи для забезпечення максимальної стабільності своєї діяльності. На стадії згорання функціонування підприємству доцільно скоротити антикризові заходи й перерозподілити ресурси, що на них витрачаються, на пошук нових шляхів використання зовнішніх умов для здійснення нового витку свого розвитку.

Висновок. Можна зробити висновок, що в залежності від стадії життєвого циклу підприємства характер антикризових заходів значно різниться від пошуку користі кризи для розвитку бізнесу до максимального усунення впливу кризи на діяльність підприємства для забезпечення стабільності його функціонування, а на стадії згорання функціонування - поступової відмови від антикризових заходів.

Література

1. **Козик В. В.** Базові положення теорії кризового стану підприємства / В. В. Козик, О. Б. Андрушко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - 2008. - № 611. - С. 13 - 19.
2. **Беляев А. А.** Антикризисное управление : учебник, 2-е издание / А. А. Беляев, Э. М. Коротков. - М. : ЮНИТИ, 2011. - 311 с.
3. **Жарковская Е. П.** Антикризисное управление / Е. П. Жарковская, Б. Е. Бродский. - М. : Омега-Л, 2004. - 336 с.
4. **Давыдова Н. С.** Инструменты антикризисного управления в промышленности региона / Н. С. Давыдова // Вестник удмуртского университета. Экономика и право. - 2009. - Вып. 1. - С. 36 - 43.
5. **Ковалюк О.** Кризові явища в економіці України: зовнішні та внутрішні чинники / О. Ковалюк // Фомування ринкової економіки в Україні. - 2009. - Вып. 19. - С. 50 - 56.
6. **Шпачук В. В.** Сутність терміну «Антикризове управління» / В. В. Шпачук // Збірник наукових праць : Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління». - 2011. - №1. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Nvamu_uprav1/2011_1/27.pdf
7. **Тавасиев А. М.** Антикризисное управление кредитными организациями / А. М. Тавасиев. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. - 480 с.
8. **Круглова Н. Ю.** Антикризисное управление / Н. Ю. Круглова. - М. : КНОРУС, 2009. - 512 с.
9. **Маренков Н. Л.** Антикризисное управление / Н. Л. Маренков, В. В. Касьянов. Серия «Высшее образование». - М. : Изд-во «Феникс», 2004. - 512 с.
10. Антикризисное управление ; под ред. Э. М. Короткова. - М. : ИНФРА-М, 2003. - 432 с.
11. **Маркс К.** Избранные сочинения. В 9-ти томах / К. Маркс, Ф. Энгельс. Т. 7. – М. : Политиздат, 1987.– 811 с.
12. Экономическая энциклопедия ; Науч.-ред. совет изд-ва «Экономка», Ин-т экономики РАН; гл. ред. Л. И. Абалкин. – М. : ОАО «Издательство «Экономика», 1999. – 1055 с.
13. **Богданов А. А.** Тектология. Всеобщая организационная наука / А. А. Богданов. – М.: Экономика, 1989. – 148 с.

Стаття надійшла: 22.11.2013 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Горелов Д.О.

